

який керував Римською імперією, відбив цю думку у дев'ятьох словах, які здатні визначити нашу долю: «Наше життя, є те, що ми думаємо про нього» [1, 579]».

Бібліографічний список використаної літератури

1. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей / Пер. с англ. – Рыбинск: АООТ «Рыбинский Домпечати», 1996. – 800 с.
2. Макс Вебер. Протестантська етика і дух капіталізму. <http://litopys.org.ua/weber/wbr.htm>
3. Дмитро Донцов. Дух нашої давнини. http://uahistory.info/2012/02/04/dmitro_doncov_dukh_nasho_davnini.html
4. Дмитро Донцов. Націоналізм. <http://www.e-reading.club/book.php?book=1020751>
5. Макс Вебер. Протестантська етика і дух капіталізму. <http://litopys.org.ua/weber/wbr.htm>
6. Шаян В. Священний Героїзм // Шаян В. Віра Предків Наших. – Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. – С. 448 – 465.
7. Цофнас А.Ю. «Печаль Фукуямы в пространстве аксиологических координат» [Текст]/ Арнольд Цофнас. – Вопросы философии №11, 2005. С. 106 – 118.

УДК 340.1

Береговий А.А.

ДОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

Постановка проблеми. Проблеми появи та впровадження інформаційних технологій і засобів зв'язку в життєдіяльність суспільства сприяли появі нового виду прав і свобод людини і громадянина - інформаційних. Право на інформацію, право на свободу слова, світогляду і т.д. - це лише деякі види інформаційних прав і свобод, які виступають лакмусовим папірцем при визначенні демократичності і цивілізованості держави. Чим вище рівень реалізації, забезпеченості зазначених вище прав і свобод, тим вище рівень розвитку країни.

Це, перш за все, пов'язано з тим, що саме завдяки інформації громадськість в змозі контролювати діяльність органів державної влади, безпосередньо впливати на розвиток тих чи інших суспільних відносин. Одночасно нормативно-правове регулювання інформаційних прав і свобод мало досить стихійний і фрагментарний характер. До того ж ця тематика не знайшла адекватного наукового дослідження в юридичній доктрині. У зв'язку з чим обрання теми цієї наукової статті має надзвичайно актуальне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-теоретичні дослідження в цій сфері представлені роботами вітчизняних і зарубіжних фахівців інформаційного, конституційного, адміністративного, міжнародного, кримінального і т.д. права, а саме: В. Ю. Баскаков, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, М. І. Дімчогло, В. А. Залізник, Р. А. Калюжний, Б. А. Кормич, В. А. Ліпкан, А. В. Логінов, Ю. Е. Максименко, П. Є. Матвієнко, А. В. Тунік, А. В. Стоєцькій, В. С. Цимбалюк, Л. С. Харченко, К. П. Череповський, М. Я. Швець, Т. А. Шевцова, О. В. Шепета, Е. В. Чуприна, В. І. Ярочкин.

Мета статті. Дослідження нормативно-правового регулювання інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Виходячи з розуміння загальної проблеми, автором поставлені наступні завдання: 1) охарактеризувати нормативно-правове регулювання інформаційних прав і свобод людини і громадянина; 2) визначити основні недоліки нормативно-правового регулювання інформаційних прав і свобод людини і громадянина; 3) визначити шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання інформаційних прав і свобод людини і громадянина тощо.

Виклад основного матеріалу. Право громадян на інформацію гарантується положеннями Конституції України, які закріплені в: ст. 24 - передбачає рівність громадян перед законом, ст. 32 - гарантує право на ознайомлення в органах державної влади і місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною таємницею, ст. 34 - закріплює право кожного суб'єкта вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом, ст. 57 гарантує право знати свої права і обов'язки. Можна цілком об'єктивно стверджувати, що без реалізації права на інформацію здійснення всього комплексу конституційних прав, свобод і обов'язків було б принаймні обмеженим, якщо й просто неможливим. Чимале значення набуває проблематика реалізації права громадян на інформацію в зв'язку з формуванням в Україні громадянського суспільства, імплементацію концепції «відкритості» влади та інші суспільно-політичні процеси сучасності.

Одним з основних пріоритетів інформаційної політики будь-якої країни є дотримання балансу відповідних інтересів особистості, суспільства і держави. Але країни, що обрали демократичний шлях розвитку, принципово виходять при цьому з примату прав і свобод особистості. На нормативному рівні це зазвичай виражається у конституційних гарантіях свободи слова та доступності інформації для кожного громадянина. Реалізація цих прав у практичному вимірі передбачає дотримання двох базових принципів: 1) свобода публічних висловлювань незалежно від їхнього політичного змісту; 2) забезпечення безперешкодного отримання громадянами повної та неупередженої інформації. [1]. Обмеження цього фундаментального права особистості розглядається як виняток із загального принципу відкритості інформації та реалізується тільки відповідно до чинного законодавства і лише в окремих випадках.

Конституцією нашої держави гарантоване як перше, так і друге. Нормативно-правовим фундаментом інформаційного законодавства України є 34-та, а також низка інших (10, 15, 17, 23, 28, 29, 31, 32, 40, 50, 53, 54, 55, 57) статей Конституції України. Крім того, основу галузевого законодавства складають п'ятнадцять базових законів і значний корпус пов'язаних нормативних актів. За підрахунками фахівців, кількість тільки Законів України, яких регулюються суспільні інформаційні відносини, досягла більш ніж 260.

Загалом вітчизняна законодавча база в своїх основах відповідає духу та букві основних міжнародно-правових актів у сфері інформації й продовжує вдосконалюватись. Так, 17 грудня 2008 р. Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про трансграничне телебачення, а на початку липня минулого року Указом Президента України № 514/2009 було затверджено Доктрину інформаційної безпеки України. У червні 2009 р. на розгляд Верховної Ради подано розроблений Держкомтелерадіо проект Закону України „Про Концепцію державної інформаційної політики”.

Поряд із цим, практичний досвід свідчить, що структура, алгоритм формування, а подекуди й зміст інформаційного законодавства України не завжди відповідають потребам українського суспільства та громадян.

В Україні сформувалася специфічна національна доктрина права, яка поєднує в собі елементи двох найпоширеніших у світі англо-американського й континентального підходів. Щодо інформаційних відносин у суспільстві, то – з одного боку – протягом років незалежності створений чималий корпус спеціальних законів та підзаконних нормативних актів, що фрагментарно регулюють окремі аспекти та різновиди цих відносин, не створюючи, однак, чіткої ієрархічної системи. З іншого боку – значний масив норм, що стосуються регулювання інформаційної сфери, міститься у кодифікованому законодавстві суміжних галузей права, наприклад – в цивільному, адміністративному, трудовому, кримінальному. Така модель створює низку серйозних системних проблем.[2].

По-перше, розпорошеність юридичних норм, що регулюють інформаційні відносини, по різних законах та підзаконних нормативних актах, ускладнює їх пошук, аналіз, а зрештою, – і практичне застосування.

По-друге, кількість правових норм у сфері суспільних інформаційних відносин, визначених у законах і підзаконних актах, нині досягла вже критичної маси, що зумовлює необхідність їх впорядкування у рамках єдиної системи правових норм та понять, а також чіткої ієрархії законів.

По-третє, чимало встановлених навіть ключовими законами та підзаконними актами юридичних норм, які прямо або опосередковано регулюють сферу інформаційних відносин, виявилися концептуально не узгодженими між собою. Більше того, в інформаційному законодавстві використовується низка термінів, що недостатньо коректні, та/або не мають чіткого визначення свого змісту. Такими, зокрема, є: „інформація”, „таємна інформація” і „таємниця”, „документ” і „документована інформація”, „інтелектуальна власність”, „автоматизована система”, „суб’єкт суспільних відносин” й „учасники суспільних відносин”, „система інформаційних відносин” тощо.[3].

Наприклад, попри те, що інформаційні ресурси відповідно до чинного Закону України „Про інформацію” за режимом доступу поділені на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, яка в свою чергу поділяється на конфіденційну та таємну, законодавство не містить вичерпного переліку відомостей, що належать до інформації з обмеженим доступом та відкритої інформації. І це при тому, що згаданий закон містить норму щодо обов’язкового дотримання законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, та недопущення необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом (див. ст. 28 – 31).

Така й інші подібні неузгодженості провокують суб’єктів інформаційних відносин до довільної інтерпретації законодавчих норм, створює ґрунт для зловживань та дезорганізації.

Крім того, українське законодавство у низці аспектів „відстає” від динаміки змін, що виникають у процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні та світі. Через це багато елементів останнього існують поза правовим полем, не регулюються нормативними актами, що стримує його повноцінний розвиток. Досі відсутня значна частина підзаконних нормативно-правових актів, розробка та затвердження яких передбачена чинним законодавством. Запропоновані відповідними державними органами проекти таких актів є здебільшого недосконалими і некоректними з точки зору відповідності діючому законодавству.

Сказане стосується у тому числі й ключових аспектів суспільних інформаційних відносин: забезпечення вільного доступу громадян до інформації; формування та використання національних інформаційних ресурсів; запобігання поширенню шкідливої та незаконної інформації глобальними комп’ютерними мережами; підтримка вітчизняної індустрії ІКТ; обміну інформацією у електронному вигляді, насамперед ведення електронного документообігу, надання офіційного статусу електронному документу; врегулювання статусу суб’єктів інформаційних відносин в мережі Інтернет; оптимізація режиму діяльності систем електронної торгівлі й оплати; зміцнення інформаційної безпеки, захисту державних інформаційних ресурсів, захисту персональних даних; створення єдиної системи стандартів з інформаційних технологій, сертифікації засобів інформатизації; підвищення інвестиційної привабливості сфери інформатизації тощо.

Становлення інформаційних прав і свобод безпосередньо пов’язано з генезисом інституту прав людини. В основному в наукових колах виділяють п’ять етапів розвитку ідеї прав людини. «Перший етап - зародження ідеї (з другої половини V ст. До н.е.) і формування вчення про права людини (Нового часу), другий етап - позитивне закріплення прав людини як системного формування (з другої половини XVIII ст.), Третій етап - соціалізація прав людини (на поч. XX ст.), четвертий етап - інтернаціоналізація прав (з середини XX ст.) п'ятий етап - глобалізація прав людини (XX- XXI ст.) . Саме на п'ятому етапі виділяється інформаційне покоління прав людини. [4].

Як вірно зауважує А. Марценюк, «проблеми розвитку законодавства про інформацію в демократичних країнах дещо схожі. На першому етапі формування національного законодавства вирішуються проблеми, пов'язані з розробкою і прийняттям нормативних актів, які декларують і легітимують право людини на інформацію в цілому. На законодавчому рівні встановлюється термінологія, визначаються види режимів доступу до інформації, визначаються межі діяльності засобів масової інформації» [3].

На дану обставину також звертає увагу Е. Макаренко, відзначаючи при цьому: якщо положення про обмеження доступу до секретної інформації, як і сам його механізм, встановлений на законодавчому рівні, то проблема законодавчого закріплення обмеження доступу до конфіденційної інформації залишається відкритою, як і проблема віднесення інформації до такої категорії і зняття відповідних обмежень на доступ до неї [6].

Висновки та пропозиції.

У своїх фундаментальних основах інформаційне законодавство України є адекватним глобальним тенденціям й потребам подальшого розвитку України. Водночас, воно ще потребує подальшого розвитку і вдосконалення у багатьох аспектах, що були названі вище. Найбільш актуальним і необхідним для вдосконалення національного інформаційного законодавства видається розробка та введення в дію:

1. Змін та доповнень до Закону України „Про інформацію” (або його нової редакції), зокрема в частині встановлення чіткого порядку режиму доступу до інформації, критеріїв визначення відомостей і даних, доступ до яких не може бути обмежено.

2. Інформаційного Кодексу України, де обов'язково мають бути визначені та уніфіковані: а) загальні положення інформаційного законодавства; б) засади та норми регулювання інформаційних відносин у різних галузях суспільної діяльності.

3. Концепції національної інформаційної політики (якнайскоріше доопрацювання, прийняття та введення в дію законопроекту № 4664 від 12.06.2009 р., що зараз знаходиться на розгляді у Верховній Раді України).

4. Концепції створення системи національного Суспільного телерадіомовлення, відповідної Національної програми та змін до Закону України „Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України”. Враховуючи те, що справді ефективне Суспільне мовлення вдалося запровадити лише поодиноким країнам світу, а також здебільшого негативний досвід країн пострадянського простору та Центрально-Східної Європи у даному питанні, доцільно розглянути можливість реформування, модернізації та розширення державного сектору телерадіомовлення як першої фази створення Суспільного мовлення України.

Анотація. Визначено особливості нормативно-правового регулювання інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні, окреслено співвідношення понять «право на інформацію» та «інформаційні права і свободи людини і громадянина», визначено місце інформаційних прав і свобод в системі інших прав і свобод людини і громадянина; виділені основні інформаційні права і свободи людини і громадянина; запропоновано шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Ключові слова: право на інформацію, класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина, інформаційні права і свободи людини і громадянина, нормативно-правове регулювання.

Аннотация. Определены особенности нормативно-правового регулирования информационных прав и свобод человека и гражданина в Украине, очерчено соотношение понятий «право на информацию» и «информационные права и свободы человека и гражданина», определено место информационных прав и свобод в системе других прав и свобод человека и гражданина; выделены основные информационные права и свободы

человека и гражданина; предложены пути усовершенствования нормативно-правового регулирования информационных прав и свобод человека и гражданина в Украине.

Ключевые слова: право на информацию, классификация информационных прав и свобод человека и гражданина, информационные права и свободы человека и гражданина, нормативно-правовое регулирование.

Summary. The peculiarities of legal regulation of information rights and freedoms of man and citizen of Ukraine, outlines the relationship between the concepts “right to information” and “information rights and freedoms of man and citizen”, the place of information rights and freedoms of some other rights and freedoms of man and citizen, The basic information rights and freedoms of man and citizen and the ways of improving the legal regulation of information rights and freedoms of man and citizen in Ukraine.

Keywords: right to information, classification of information rights and freedoms of man and citizen, information rights and freedoms of man and citizen, legal regulation

Бібліографічний список використаної літератури

1. Глухарева Л. И. Права человека в современном мире (социально-философские основы и государственно-правовое регулирование). — М. : Юристъ, 2003. — 304 с.
2. Резолюція 59 Генеральної Асамблеї ООН // <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Марценюк О. Етапи розвитку інформаційного законодавства: міжнародний та національний аспект / О. Марценюк // Право України. — 2007. — № 7. — С. 120—124.
4. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1992. — № 48. — Ст. 650.
5. Про науково-технічну інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1993. — № 33. — Ст. 345.
6. Макаренко В. правове регулювання захисту конфіденційної інформації, що є власністю держави: становлення, розвиток, проблемні питання / В. Макаренко // Право України. — 2006. — № 1. — С. 132- 135.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 30. — Ст. 14.
8. Ліпкан В. А. Права і свободи людини та громадянина в інформаційній сфері в умовах проведення конституційної реформи в Україні / В. А. Ліпкан, Ю. С. Максименко // Конституція України: зміни чи нова редакція : матеріали круглого столу, присвяченого 15-й річниці прийняття Конституції України : спец. вип., 24 черв. 2011 р. / редкол. В.В. Коваленко (голов. ред.) та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — 196 с.
9. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40—44. — Ст. 356.
10. Про доступ до публічної інформації : Закон України // Офіційний вісник України. — 2011. — № 10. — Ст. 446.
11. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : [монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізняк / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. — 304 с.
12. Ліпкан В. А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : [монографія] / В. А. Ліпкан, В. Ю. Баскаков / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. — 344 с.
13. Ліпкан В. А. Консолідація інформаційного законодавства України : [монографія] / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2014. — 408 с.